

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneses

Inetas Ziemeles

ATSEVIŠKĀS DOMAS

Rīgā 2017. gada 9. novembrī

lietā Nr. 2016-31-01

**„Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības
likuma 4. panta devītās daļas un 6.¹ panta pirmās daļas atbilstību Latvijas
Republikas Satversmes 83. un 107. pantam”**

1. Satversmes tiesa 2017. gada 26. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2016-31-01 „Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 4. panta devītās daļas un 6.¹ panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 83. un 107. pantam” (turpmāk – Spriedums) un atzina Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (turpmāk – Atlīdzības likums) 4. panta devītās daļas pirmo teikumu un 6.¹ panta pirmo daļu (turpmāk – apstrīdētās normas) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 83. un 107. pantam un spēkā neesošu no 2019. gada 1. janvāra.

**Piekrītu Spriedumā ietvertajām atziņām, kā arī nolēmumu daļai.
Tomēr uzskatu, ka nepieciešams akcentēt tos demokrātiskas tiesiskas valsts
principus, pēc kuriem vadoties, jau Atlīdzības likuma tapšanas laikā bija**

acīmredzams tas, ka ar apstrīdētajām normām izveidotā tiesnešu atlīdzības sistēma neatbilst Satversmei.

2. Vispirms vēlos norādīt, ka lieta Nr. 2016-31-01 ir jau piektā Satversmes tiesas lieta, kurā vērtēta tiesnešu atlīdzības sistēma un tās darbības principi (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu lietā Nr. 2009-11-01, 2010. gada 22. jūnija spriedumu lietā Nr. 2009-111-01, 2010. gada 14. decembra spriedumu lietā Nr. 2010-39-01, kā arī 2012. gada 28. marta lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-10-01*). Satversmes tiesa jau kopš 2010. gada regulāri atgādina likumdevējam par tiem principiem, kas ir jāīsteno, lai nodrošinātu tiesu varas neatkarību. Faktiski jau septiņu gadu garumā ar Satversmes tiesas nolēmumu starpniecību tiek risinātas diskusijas par tiesu varas neatkarības jautājumiem tieši kontekstā ar tiesnešu atlīdzības sistēmu.

Jau Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumā lietā Nr. 2009-11-01 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2009-11-01) tika noteikti no varas dalīšanas principa izrietošie kritēriji, kuri jāievēro tiesnešu atalgojuma sistēmas veidošanas procesā.

Savukārt 2010. gada 22. jūnija spriedumā lietā Nr. 2009-111-01 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2009-111-01) Satversmes tiesa vērtēja tiesneša atalgojuma procentuālo samazinājumu un ierobežojumu, kas bija saistīts ar izpildvaras augstākās amatpersonas – Ministru prezidenta – atalgojumu. Satversmes tiesa vēlreiz atkārtoja spriedumā lietā Nr. 2009-11-01 ietvertās būtiskākās tēzes par tiesu neatkarības principa saturu un tvērumu. Tā norādīja uz atšķirīgajiem tiesnešu atalgojuma un izpildvaras amatpersonu atalgojuma noteikšanas principiem (sk. *sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 13. un 14. punktu*). Tomēr tika secināts, ka spēkā esošā tiesnešu darba samaksas sistēma nodrošina varas atzaru līdzsvaru, kā arī pienācīgas attiecības starp varas atzariem un sistēmas ietvaros noteiktā tiesneša darba samaksa spēj garantēt tiesneša finansiālo drošību pietiekami lielā mērā, lai aizsargātu tiesneša neatkarību (sk. *sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 19.4. punktu*). Šis Satversmes tiesas secinājums bija balstīts uz konkrētajā laikā veiktu atlīdzības sistēmas darbības novērtējumu.

Papildus tam Satversmes tiesa *obiter dictum* norādīja, ka tiesnešu darba samaksas atbilstības izvērtējumam izmantojams tikai pamatots salīdzinājums ar citām algām, ievērojot tiesneša amata rangu konstitucionāli tiesiskajā iekārtā, šā amata atbildību, uz šo amatu attiecinātās kompetences, kvalifikācijas un pieredzes prasības, kā arī neatkarības prasību un no tiesneša amata izrietošos ierobežojumus (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 19.5. punktu*).

Konstatējot, ka tiesnešu atlīdzības sistēma neatbilst Satversmei, Satversmes tiesa atkārtoti atgādināja procesuālos principus, kas jāievēro, veidojot tiesu varas un likumdevēja dialogu varas dalīšanas principa ietvaros. Izstrādājot tiesnešu atlīdzības sistēmu, ir svarīgi, lai likumdevēja un tiesu varas dialogs būtu jēgpilns un vērsts uz galveno mērķi – radīt tādu tiesnešu atlīdzības sistēmu, kas spētu nodrošināt tiesu varas neatkarību. Diskutējot par tiesnešu atalgojuma un tiesu varas budžeta jautājumiem, tiesu vara neapšaubāmi atrodas vājākās pozīcijās nekā pārējie varas atzari. Līdz ar to tiešas likumdevēja un atsevišķu tiesu varas pārstāvju sarunas par šiem jautājumiem nav piemērotākais varas atzaru savstarpējās komunikācijas veids, jo šādās sarunās likumdevējam ir vismaz šķietama iespēja ietekmēt tiesu varu un tās nolēmumus, bet pat šāda šķietama iespējamība nav pieļaujama (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 29.1. punktu*).

Saeima 2010. gada beigās izstrādāja jaunu tiesnešu atlīdzības sistēmu, paredzot tiesneša mēnešalgas piesaisti valsts tiešās pārvaldes iestādes juridiskās struktūrvienības vadītāja jeb 12. mēnešalgu grupas mēnešalgas maksimālajam apmēram (*sk. Sprieduma 1.2. punktu*). Satversmes tiesa 2012. gada 28. marta lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-10-01 (turpmāk – lēmums lietā Nr. 2011-10-01) vērtēja vairāku ar tiesnešu atlīdzības noteikšanu jaunajā tiesnešu atlīdzības sistēmā saistītu tiesību normu atbilstību Satversmei.

Ņemot vērā to, ka pieteikums lietā Nr. 2011-10-01 tika iesniegts kā konstitucionālā sūdzība, Satversmes tiesa minētajā lietā izvērtēja, vai apstrīdētās normas skar pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā paredzētās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu. Proti, Satversmes tiesa pārbaudīja, vai, nosakot tiesnešu darba samaksu atbilstoši jaunajai atlīdzības sistēmai, nav

ierobežota tiesneša finansiālā drošība, ar attiecīgajā lietā apstrīdētajām normām būtiski samazinot tiesnešu amatalgu (*sk. lēmuma lietā Nr. 2011-10-01 26. punktu*).

Satversmes tiesa norādīja, ka atlīdzības sistēmas saturu un tās pieņemšanas procedūru vērtēs vienīgi tādā gadījumā, ja tiks konstatēts pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārums (*sk. lēmuma lietā Nr. 2011-10-01 27.2. punktu*). Konstatējot, ka apstrīdētās normas konkrētajā lietas izskatīšanas brīdī nav samazinājušas tiesnešu atalgojuma faktisko vērtību un līdz ar to neskar pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā noteiktās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu (*sk. lēmuma lietā Nr. 2011-10-01 29.3. punktu*), Satversmes tiesa pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā. Tādējādi Satversmes tiesa nevērtēja:

- 1) apstrīdēto normu pieņemšanas procedūru;
- 2) tiesnešu atlīdzības sistēmas atbilstību Satversmei;
- 3) apstrīdēto normu saturu un atbilstību Satversmes 83. pantam un vispārējiem tiesību principiem.

Līdz ar to nav pamatota Saeimas norāde, ka Satversmes tiesa ar lēmumu lietā Nr. 2011-10-01 „2010. gadā izveidoto tiesnešu atlīdzības sistēmu, īpaši tiesnešu atalgojuma piesaisti tiešās pārvaldes iestādes juridiskās struktūrvienības vadītāja mēnešalgas maksimālajam apmēram, atzina par atbilstošu Satversmes 1. un 83. pantam” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 21. lp.*). Lēmumā par tiesvedības izbeigšanu nav iespējams risināt jautājumus par tiesību normu satversmību, jo šādos gadījumos lieta netiek izskatīta pēc būtības.

Kā izriet no atziņām, kuras izteiktas septiņu gadu gaitā pieņemtajos Satversmes tiesas nolēmumos tiesnešu atlīdzības lietās, Satversmes tiesas nolēmumu izpilde šajās lietās, proti, likumdevēja reakcija uz minētajiem nolēmumiem, neliecina par veiksmīgu Satversmes tiesas un likumdevēja dialogu. Par to neliecina arī Spriedums.

7. Satversmes tiesa apstrīdētās normas Spriedumā vērtēja, balstoties uz spriedumā lietā Nr. 2009-11-01 ietvertajiem kritērijiem. Satversmes tiesa:

1) konstatēja, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmei [tiesnešu darba samaksas faktiskā vērtība nenodrošina tiesnešu finansiālo drošību, jo nav samērīga ar tiesneša amatam izvirzītajām prasībām un noteiktajiem ierobežojumiem (*sk. Sprieduma 22.3. punktu*); ar apstrīdētajām normām noteiktā tiesnešu darba samaksas sistēma nenodrošina tiesnešiem tādu darba samaksu, kas garantētu viņu finansiālo drošību, kā arī neaizsargā tiesnešu darba samaksas faktisko vērtību (*sk. Sprieduma 22.4. punktu*)], bet procesuālās ekonomijas dēļ vērtēšanu neturpināja. Tātad Satversmes tiesa nevērtēja apstrīdēto normu pieņemšanas procedūru;

2) noteica likumdevējam 14 mēnešu termiņu spriedumā konstatēto neatbilstību novēršanai;

3) neietvēra īpašas norādes likumdevējam, uzskatot, ka Satversmes tiesas nolēumos tiesnešu atlīdzības lietās ir noteikti gan principi, gan kritēriji, gan mērķi, gan arī rīcības brīvības apjoms, proti, attiecīgā informācija ir pietiekama Satversmes tiesas sprieduma pienācīgai izpildei.

8. Satversmes tiesa Spriedumā atkārtoti skaidroja principus, kas ir nozīmīgi tiesnešu neatkarības nodrošināšanai. Tomēr, ņemot vērā lietas materiālos ietverto informāciju, kā arī tiesas sēdē minētos argumentus, kas liecina par varas dalīšanas principa un tiesu varas neatkarības principa ignorēšanu amatpersonu atlīdzības sistēmas veidošanā vai arī par nepamatoti šauru šo principu izpratni, uzskatu, ka Spriedumā bija nepieciešams vairāk izvērst argumentāciju un ietvert skaidrojumu par:

1) tiesneša statusu un lomu, kā arī tiesneša neatkarības nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī;

2) varas dalīšanas principa nozīmi tiesiskā valstī un neatkarīgas tiesas nozīmi šā principa nodrošināšanā;

3) Sprieduma izpildei noteikto termiņu, kā arī jaunas atlīdzības sistēmas un tādējādi, iespējams, arī citu ar tiesu varas darbību saistītu lēmumu izstrādes un pieņemšanas procedūru.

Satversmes tiesa Spriedumā izvēlējās uz apjomīgas informācijas bāzes parādīt to, līdz kādam absurdam rezultātam ir novedušas apstrīdētās normas, proti, tiesneša un ierēdņa atlīdzības sasaiste. Es uzskatu, ka atbilstoši varas dalīšanas un tiesu varas neatkarības principiem šāda sasaiste jau pēc definīcijas ir uzskatāma par darboties nespējīgu, jo tā nenodrošina tiesu varu raksturojošo atšķirīgo principu ievērošanu un izjauc varas atzaru līdzsvaru un atsvaru. Savās atsevišķajās domās akcentēšu dažus tiesu varas neatkarības un varas dalīšanas principu aspektus, kuriem, manuprāt, ir izšķiroša nozīme Satversmei atbilstošas tiesnešu atlīdzības sistēmas izveidē.

9. Domājot par tiesu neatkarības principu, prātā jāpatur tas, ka tiesas un tiesneša neatkarība ir nevis pašmērķis, bet gan līdzeklis demokrātijas un tiesiskuma nodrošināšanai un stiprināšanai, kā arī obligāts priekšnosacījums tiesību uz taisnīgu tiesu efektīvai īstenošanai (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 7. punktu*). Tiesneša neatkarība ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts galvenajiem elementiem, jo tā ir pamatā varas dalīšanas un tiesiskuma principu nodrošināšanai, kā arī pienācīgai sabiedrības funkcionēšanai, proti, cilvēktiesību aizsardzībai, ekonomiskajai drošībai un brīvai tirdzniecībai, labai pārvaldībai un sabiedriskajai kārtībai. Tiesneša neatkarība tiek uzskatīta par galveno demokrātijas, brīvības un sakārtotas ekonomikas pamatu (*Shetreet S. Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. In: Shetreet S. (Ed.) The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace. Leiden: Brill Nijhoff, 2014, p. 14*). Nav šaubu par to, ka tiesneša neatkarība ir tiesiskuma priekšnoteikums (*Shetreet S. The Mt. Scopus International Standards of Judicial Independence: The Innovative Concepts and the Formulation of a Consensus in a Legal Culture of Diversity. In: Shetreet S., Forsyth C. (Eds.) The Culture of Judicial Independence. Conceptual Foundations and Practical Challenges. Leiden: Nijhoff, 2012, p. 476*). Vienīgi tiesiskā valstī veiksmīgi darbojas tirgus ekonomika un tiek radīti personas un sabiedrības attīstībai nepieciešamie apstākļi. Tādējādi valsts labklājība un stabilitāte ir tieši saistīta ar tiesu varas neatkarību. Tās ir pamattēzes, uz kurām jābalsta tiesnešu atlīdzības

sistēma. Proti, šīs sistēmas mērķis ir sekmēt tiesu varas neatkarību un tādējādi arī Latvijas valsts ekonomisko un tiesisko ilgtspēju.

Līdz ar to tiesneša finansiālās neatkarības jautājums ir nevis tikai tiesnešu, bet gan visas sabiedrības interese. Satversmes tiesa Spriedumā norāda uz to, ka tiesneša finansiālo drošību garantē tāda atlīdzība, kas tiesnesim nodrošina pienācīgu dzīves līmeni visā tiesneša karjeras garumā (*sk. Sprieduma 21. punktu*). Šīs atziņas tvērums ir plašāks, jo būtībā Satversmes tiesa aicina rūpēties par tādu valsts varas atzaru līdzsvaru un savstarpējo cieņu, kas apliecinātu izpratni par katra varas atzara nozīmi demokrātiskas tiesiskas valsts attīstībā (*sk. arī Sprieduma 21.2. punktu*).

10. Pienācīga atalgojuma nodrošināšana ir saistīta ar neatkarīgas un kompetentas tiesas nodrošināšanu, kas ir tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa (*sk. Sprieduma 19. punktu*). Tiesnesim, kura pienākums ir izšķirt sabiedrībā radušos strīdus, kā arī strīdus starp personu un valsti, ir jābūt ne vien augsti profesionāli kvalificētam un ar nevainojamu reputāciju, bet arī materiāli neatkarīgam un jājūtas drošam par savu nākotni (*sk. Sprieduma 22.1. punktu*). Vienīgi tāds tiesnesis spēj pieņemt Satversmei atbilstošus nolēmumus un veicināt visas sabiedrības labklājību. Ņemot vērā tiesnesim uzlikto atbildību par tiesiskuma nodrošināšanu, tiesnesim paredzētajām materiālajām un sociālajām garantijām jābūt tādām, kas atbilstu tiesneša konstitucionālajam statusam un cieņai.

Tiesneša finansiālā drošība ir viena no reālajām garantijām, ko uz mūžu amatā ievēlēts tiesnesis izjūt kā ikdienas atbalstu neatkarīgas tiesas spriešanā. Viens no finansiālās drošības mērķiem ir nodrošināt to, ka tiesas ir un arī izskatās brīvas no politiskās iejaukšanās ar ekonomisku manipulāciju starpniecību. Lai tiesnesis paliktu, cik vien tas iespējams, nošķirts no visu politisko un ekonomisko spēku spiediena un ietekmes, viņš ir jāatbrīvo no finansiālām vai biznesa problēmām, kuras varētu viņu ietekmēt vai pat tikai radīt iespaidu, ka ietekmē viņa funkciju izpildi (*sk. Sprieduma 21.2. punktu*).

Valsts pienākums nodrošināt tiesnešu materiālo neatkarību kā ikkatras personas objektīvas un taisnīgas cilvēka tiesību aizsardzības garantiju izriet no

pamatnormas un Satversmes normām, kas noteic, ka valsts ir demokrātiska un tiesiska. Arī Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācija CM/Rec (2010)12 noteic, ka „tiesnešu atalgojumam jābūt samērīgam ar viņu pienākumiem un atbildību un jābūt pietiekamam, lai pasargātu viņus no stimuliem, kuru mērķis ir ietekmēt viņu lēmumus”. Tālāk rekomendācijā ir teikts, ka tiesību normām jābūt tādām, kas nodrošinātu tiesnešus pret viņu atalgojuma samazināšanos. Satversmes tiesa Spriedumā skaidri pierādīja, ka šāds mehānisms apstrīdētajās normās nav bijis iestrādāts kopš to pieņemšanas brīža (*sk. Sprieduma 22.4. punktu*).

Līdz ar to likumdevējs, izstrādājot tiesnešu atlīdzības sistēmu, nav ievērojis tiesu varas neatkarības principu.

11. Otrs aspekts, kas jāpatur prātā, domājot par tiesnešu atlīdzības sistēmu, ir varas dalīšanas princips. Satversmes tiesa Spriedumā vērtēja to, kā Latvijā darbojas valsts varas atzaru (likumdevēja, izpildvaras un tiesu varas) līdzsvars un atsvars. Satversmes tiesa norādīja, ka tiesu vara ir viens no trim valsts varas atzariem atbilstoši no pamatnormas atvasinātajam un Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam varas dalīšanas principam.

Ikviens tiesnesis, spriežot tiesu, īsteno tiesu varu un darbojas arī kā izpildvaras un likumdevējvaras atsvars no valsts varas dalīšanas principa izrietošajā līdzsvara un atsvara sistēmā. Līdz ar to likumdevējam ir no varas dalīšanas principa izrietošs pienākums ievērot šo tiesneša statusu, proti, izturēties pret tiesu varu tā, lai būtu nodrošināts triju valsts varas atzaru savstarpējais līdzsvars (*sk. Sprieduma 21.1. punktu*). Šai likumdevēja attieksmei pret tiesu varu tiesiskā valstī ir jāatspoguļojas, pieņemot normatīvo regulējumu ar tiesu varas darbību saistītos jautājumos, citstarp arī veidojot valsts budžetu un sadalot finanšu līdzekļus. Patiesa valsts varas atzaru līdzsvara un atsvara sistēma ir izveidota tikai tādā gadījumā, ja atzaru līdzvērtība tiek nodrošināta visās jomās.

Varas dalīšanas mērķis ir nepieļaut valsts patvaļu. Ikvienai konstitucionālajai institūcijai ir jāapzinās no pamatnormas izrietošās un Satversmē noteiktās robežas, kuras nedrīkst pārkāpt. Tāpēc tieši Saeimas

legitimētai neatkarīgai tiesu varai ir jāuztic galīgā lēmumpieņemēja misija tiesību normas tvēruma atklāšanā. Tiesneša neatkarība ir īpaši svarīga, tiesai aizsargājot konstitucionālismu un cilvēka pamattiesības, jo šajā jomā tiesa, īstenojot varas dalīšanas principu, darbojas kā valsts rīcības kontrolētāja (proti, tā pārbauda valsts varas izmantošanu) (*Scheinin M., Krunke H., Aksenova M. (Eds.) Judges as Guardians of Constitutionalism and Human Rights. Cheltenham: Elgar, 2016, p. 5*). Turklāt, ņemot vērā tiesām piešķirto kompetenci kontrolēt likumdevēja un izpildvaras rīcības un lēmumu tiesiskumu, ir svarīgi, lai tiesneši būtu taisnīgi, konsekventi un neuzpērkami (*O'Connor S. D. The Majesty of the Law: Reflections of a Supreme Court Justice. New York: Random House, 2004, p. 251*).

Tādējādi tiek atbildēts arī uz jautājumu par to, vai Satversmes tiesa, kas pati ir tiesa, vispār ir tiesīga izspriest lietas par tiesnešu algām. Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesas primārais uzdevums ir atklāt tiesību normu saturu. Tiesa nerada un nepieņem likumus, tā nedarbojas likumdevēja vietā. Likumdevējvara pieder tautai un tās vēlētiem pārstāvjiem. Tiesiskā demokrātiskā valstī vispāratzīts ir pieņēmums, ka likumdevējs ir racionāls un nekad apzināti nepieņems prettiesiskus likumus. Tomēr fakts, ka vairumā demokrātisko valstu darbojas konstitucionālās tiesas, liecina par to, ka mēdz gadīties arī kļūdaini risinājumi. Arī Satversmes tiesas kompetencē ir pārliecināšanās par to, ka apstrīdētās normas atbilst demokrātiskas tiesiskas valsts principiem. Šāda kompetence Latvijas konstitucionālo orgānu struktūrā primāri ir piešķirta Satversmes tiesai. Jebkuras spekulācijas par to, ka Satversmes tiesai šādas kompetences nebūtu, norāda uz demokrātiskas tiesiskas valsts principu neizpratni.

Tādējādi no valsts efektīvas funkcionēšanas viedokļa būtiski ir tas, lai visi varas atzari pienācīgi veiktu savas funkcijas, lai neviens no tiem nepārkāptu savas kompetences robežas un lai katrs apliecinātu pienācīgu cieņu pret pārējiem varas atzariem un respektētu to leģitīmās darbības jomu. Mūsdienu nepārtraukti mainīgajos ekonomiskajos, politiskajos, sociālajos un globālajos apstākļos tiesu vara ir galvenais robežlīniju novilcējs starp visiem trim varas atzariem (*Shetreet*

S. Judicial Independence, Liberty, Democracy and International Economy. In: Shetreet S. (Ed.) The Culture of Judicial Independence. Rule of Law and World Peace. Leiden: Brill Nijhoff, 2014, p. 16).

Tiesiskā valstī nav un nevar būt atsevišķu konstitucionālo orgānu vai atsevišķu institūciju interešu. Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, ka demokrātiskā valstī visu varas atzaru kopējais mērķis ir demokrātijas stiprināšana tautas interesēs (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 8.1. punktu*).

Triju valsts varas atzaru līdzvara un atsvara nodrošināšana ir būtiska ikvienam iedzīvotājam, visai sabiedrībai un valsts attīstībai, jo tikai tiesiskā valstī ir iespējams nodrošināt ikviena iedzīvotāja un visas sabiedrības attīstību un labklājību.

12. Ņemot vērā tiesu varas neatkarības un varas dalīšanas principus, ir svarīgi izstrādāt tādu tiesnešu atlīdzības sistēmu, kas sekmēs Latvijas valsts attīstību.

Satversmes tiesa Sprieduma 23. punktā norādīja, ka, pirmkārt, likumdevējam ir jāizstrādā Satversmes 83. panta prasībām atbilstoša tiesnešu darba samaksas sistēma un, otrkārt, likumdevējam ir nepieciešams laiks šādas sistēmas izstrādāšanai, kā arī noteica termiņu, kas, pēc Satversmes tiesas domām, būtu uzskatāms par pietiekamu, proti, paredzēja minētās sistēmas izstrādei vairāk nekā 14 mēnešus. Kādam tieši jābūt tiesnešu atlīdzības modelim un darba samaksas apjomam – šo jautājumu noregulēšana ir likumdevēja kompetencē. Tāpēc Satversmes tiesa ir bijusi pret likumdevēju ārkārtīgi toleranta un atvēlējusi tam pietiekami ilgu laiku Spriedumā konstatēto neatbilstību novēršanai. Laiks, kas šoreiz likumdevējam tika atvēlēts, ir viens no garākajiem pārejas periodiem, kādus Satversmes tiesa jebkad noteikusi. Tas darīts tāpēc, ka ir jāizveido tāda tiesnešu atalgojuma sistēma, kas sekmēs Latvijas valsts attīstību. Šai sistēmai jābūt pārdomātai un jāatbilst Satversmei. Satversmes tiesa Spriedumā vēlreiz nepaskaidroja, kādas prasības izriet no varas dalīšanas un tiesnešu neatkarības principiem un tiesiskā valstī ir jāievēro, lai varētu uzskatīt, ka tiesnešu atalgojuma sistēma ir pieņemta tiesiskā un Satversmei atbilstošā procedūrā.

Tomēr, ņemot vērā lietas izskatīšanas laikā konstatētos apstākļus saistībā ar šobrīd spēkā esošās tiesnešu atlīdzības sistēmas izstrādi un pieņemšanu, uzskatu, ka Satversmes tiesai Spriedumā bija jāuzsver atsevišķas no Satversmes izrietošas un Satversmes tiesas praksē jau atklātas prasības.

Pirmkārt, likumdevējam, izstrādājot jaunu tiesnešu atlīdzības sistēmu, ir jānodrošina neatkarīgs, efektīvs un objektīvs tiesnešu algu noteikšanas process (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 11.5. punktu*). Iepriekšējo Satversmes tiesas nolēmumu izpildes process un termiņi rāda, ka būs nopietni jāpārdomā jaunās atalgojuma sistēmas izstrādes procedūra, lai tā atbilstu Satversmes tiesas atklātajiem kritērijiem. Jāpiebilst, ka apstrīdētā tiesnešu atlīdzības sistēma tika izstrādāta, apspriesta, izsvērtā un Saeimā pieņemta piecu nedēļu laikā. Šādā laika posmā pat teorētiski nav iespējams nodrošināt neatkarīgu, efektīvu un objektīvu tiesnešu atlīdzības noteikšanas procedūru.

Otrkārt, Satversmes tiesa jau spriedumā lietā Nr. 2009-11-01 norādīja, kādas no varas dalīšanas principa izrietošas procesuālās darbības likumdevējam jāīsteno, pieņemot lēmumus jautājumos, kas tieši ietekmē tiesu varas darbību un tiesu funkcionēšanu (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 24. punktu*). Likumdevējam citstarp ir jāuzklausā tiesu varu pārstāvošas neatkarīgas institūcijas – Tieslietu padomes – viedoklis un tas jārespektē atbilstoši varas dalīšanas principam. Turklāt Satversmes tiesa ir skaidrojusi, ko tiesiskā valstī nozīmē vārdi „respektēt neatkarīga varas atzara viedokli”. Proti, ja šis viedoklis netiek ņemts vērā vai tiek ņemts vērā tikai daļēji, likumdevējam ir jānodrošina savas rīcības pamatojums tādā apjomā, lai gadījumā, ja Satversmes tiesai būtu jāizvērtē attiecīgās rīcības atbilstība Satversmei, šis pamatojums sniegtu visu samērīguma pārbaudei nepieciešamo informāciju (*sk. sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 11.5. punktu*).

Treškārt, apstrīdētā tiesnešu atlīdzības sistēma Saeimā tika pieņemta valsts budžeta likumprojektu paketes ietvaros (tajā bija iekļauti vairāk nekā 90 likumprojekti). Satversmes tiesa 2011. gada 19. decembra spriedumā lietā Nr. 2011-03-01 jau ir norādījusi uz likumdevēja pienākumu izvērtēt valsts budžeta likumā un to pavadošo likumu paketē iekļaujamos jautājumus. Tiesnešu

atlīdzības sistēma ir jautājums, kas ne tikai attiecas uz valsts budžeta plānošanu, bet kas tieši ietekmē valsts varas dalīšanas principa īstenošanu un konstitucionālo orgānu attiecības. Risinot šādu jautājumu vienīgi valsts budžeta likumprojektu paketes ietvaros, tiek apdraudēta tiesu varas nostiprināšanās.

Likumdevējam, izstrādājot tiesnešu atlīdzības sistēmu, ir jāraugās, lai tā būtu kvalitatīva gan pēc satura, gan pēc formas. Tiesu varas neatkarības un varas dalīšanas principi jāievēro ikkatrā tiesnešu atlīdzības sistēmas darbības posmā.

13. Ilgstošā diskusija par tiesnešu atlīdzības sistēmu ir ne tikai prasījusi lielus resursus, bet arī acīmredzami traucējusi nodrošināt pēc iespējas augstāku Latvijas sabiedrības labklājību.

Eiropas Padomes rekomendācija (*sk. šo atsevišķo domu 10. punktu*) ir viens no daudzajiem starptautisko tiesību dokumentiem, kas noteic, ka valsts institūcijām, kuras ir atbildīgas par tiesu sistēmas organizāciju un darbību, ir pienākums nodrošināt tiesnešiem tādas darba apstākļus, ka viņi var īstenot savu misiju un strādāt pietiekami efektīvi. Tādējādi tiek garantēta arī tiesnešu neatkarība un objektivitāte. Vēršu uzmanību uz to, ka tiesnešu atlīdzība ir ārkārtīgi būtisks faktors un tomēr tikai viens no visiem tiem faktoriem, kuriem kopumā jānodrošina pienācīgs tiesneša statuss un darba apstākļi. Tāpēc Latvijā šobrīd būtu īpaši svarīgi pievērsties visam šim faktoru kompleksam, rodot efektīvus un pārdomātus risinājumus.

Satversmes tiesas tiesnese

I. Ziemele